

Gabriel ANDREESCU

Excluderea membrilor Uniunii Scriitorilor din România Aspecte etice și juridice

Tensiunile prezente dintotdeauna în cadrul Uniunii Scriitorilor din România (USR) și, până la un punct, firești, au devenit mai acute în ultimii ani și cu o miză mai mare și mai personalizată. Evenimentul care a motivat radiografia etică și juridică a situațiilor create, propusă aici, este excluderea din USR a poetului Ioan Vieru, directorul revistei *Contrapunct*. Litigiul dintre scriitor și Uniune se află în momentul scrierii acestui studiu în faza apelului, însă temele principale ale bătăliei în instanțe pot fi analizate fără să așteptăm verdictul final. Între ele sunt de menționat raporturile dintre structurile de conducere ale USR și membrii ei, tradiția organizației, implicațiile statutului de asociație de interes public și în special, prerogativele de natură publică ale USR. Acestea pun în evidență condiția aparte a statutului de membru al Uniunii Scriitorilor, de a asigura recunoașterea în viața literară, accesul la patrimoniu și la un adaos la pensie care atinge procentul deloc oarecare de 50%.

Alături de gravitatea „cazului Ioan Vieru”, analiza a fost motivată de evoluțiile generale din viața USR, tendința de concentrare a puterii de către organele de conducere. Membrii acestor structuri au puterea să decidă asupra unor importante bunuri simbolice și materiale, generând interese proprii. Excluderea lui Ioan Vieru arată că în loc ca puterea obținută să fie asociată cu mai multă responsabilitate și un control mai bun asupra structurilor de conducere, din contră, ea este utilizată pentru a submina contestațiile din interiorul Uniunii. În atare condiții, instanțele de judecată au responsabilitatea apărării membrilor USR de abuzul/arbitrariul liderilor organizației. Enunțăm câteva din argumentele asumării acestui rol.

I. Litigiul: Ioan Vieru versus Conducerea USR

Ioan Vieru, poet, a devenit membru al Uniunii Scriitorilor din România în anul 1993. Debutase în 1977 (în revista *Cronica*, Iași) și a continuat activitatea literară în publicații precum *Amfiteatru*, *România literară*, *Luceafărul*, *Tomis*, *Convorbiri literare*, *Teatrul*, *Arta*. La începutul anilor 1980 a depus la editură cartea de versuri *Căile șoimului*, susținută prin referate elogioase. A refuzat intervențiile cerute din motive ideologice, astfel că volumul a văzut lumina zilei de abia în 1990. Au urmat *Cearcăn* (1991), iar după intrarea în USR, *Abisul mâinilor* (1994), *Coloana oficială* (1994), *Transparență cu Pietă* (1997), *Capodopera cinematografică* (1998), *Intervalul răbdării* (2003), *Arhiva din spatele asinilor* (2007) și mai multe antologii de autor.

Ioan Vieru este directorul revistei *Contrapunct*. Începând cu luna ianuarie 1997, a editat această publicație într-o încăpere pusă la dispoziție de Comitetul Director al USR. În același spațiu a înscris și sediul Fundației pentru literatură și arte vizuale înființată de el. În anul 2011, conducerea USR i-a cerut eliberarea spațiului. Comitetul Director a adoptat trei decizii consecutive în acest sens. Ioan Vieru a refuzat să plece, conducerea USR a pătruns prin efracție, l-a forțat să părăsească spațiul în cauză și atunci poetul a inițiat un proces împotriva

conducerii USR. A pierdut procesul. În aceeași perioadă, a continuat să publice texte critice cu privire la literații care conduc Uniunea Scriitorilor.

La data de 4 decembrie 2013, Comisia de Monitorizare, Suspendare și Excludere a Uniunii Scriitorilor din România, constituită din scriitorii Adrian Alui Gheorghe, Gabriel Coșoveanu, Mircea Mihăieș, Nicolae Prelipceanu, Ion Vartic a propus Consiliului USR. excluderea din Uniune a lui Ioan Vieru¹. Ca argument, Comisia a făcut referire la „prejudiciile ... decurgând din privarea USR de folosința unui spațiu absolut necesar desfășurării activității USR și în cheltuielile pentru repetatele procese intentate USR”. Conform prevederilor Statutului USR [art. 9 lit. b)], acest comportament al poetului ar fi fost un motiv de excludere a unui membru al Uniunii.

La 11 decembrie 2013, membrii Consiliului USR au luat în discuție propunerea Comisiei și au hotărât excluderea lui Ioan Vieru din Uniunea Scriitorului. Hotărârea a fost transmisă poetului la 24 ianuarie 2014. Textul era succint: „Prin prezenta vă aducem la cunoștință faptul că în data de 11 decembrie 2013, Consiliul de Conducere a votat în unanimitate excluderea dumneavoastră din Uniunea Scriitorilor din România, pentru grave prejudicii *morale* și *de imagine (subl.n.)* aduse acesteia, conform capitolului 3 art. 9 lit. b) din Statutul USR”. Ioan Vieru nu a fost anunțat de ședința în care s-a hotărât excluderea lui și, evident, nu fusese invitat să participe, motivându-se că prevederile Statutului USR nu introduc nicio obligație în acest sens.

Ioan Vieru a depus o contestație, dar Consiliul USR a ignorat-o. S-a adresat din nou justiției. Pe fond, Judecătoria sectorului 1 București a respins ca neîntemeiată acțiunea, reținând că decizia de excludere a fost luată cu respectarea art. 9 lit. b) și a celorlalte prevederi din Statutul USR. La apariția acestei analize, procesul este în desfășurare la Curtea de Apel București.

II. Câteva aspecte ale deciziei de excludere a poetului Ioan Vieru din USR

Procesul-verbal din 11 decembrie 2013 al Consiliului USR a trecut, la rubrica „Diverse”, un punct cu titlul: „Excluderea din USR a domnului Ioan Vieru pentru prejudicii grave aduse Uniunii”. Conform documentului, Consiliul USR fusese informat (de către Comisie) că prejudiciile constau în privarea USR de „spațiul strict necesar” pentru desfășurarea activității sale și cheltuieli cu procesele pe rol. Și instanța s-a referit, în susținerea opiniei sale, la „prejudiciile materiale grave” aduse USR.

Totuși, conform hotărârii semnate de Președintele USR, Nicolae Manolescu, citate mai sus, motivația votului de excludere din USR, adoptat în unanimitate, ar fi fost gravele prejudicii morale și de imagine. În întâmpinarea pe care USR a susținut-o în instanța de fond, motivației excluderii i s-au adăugat detalii: „În motivarea propunerii de excludere au fost avute în vedere mai multe criterii determinante, începând cu atitudinea sfidătoare față de organele de conducere”. Avocata de apel a lui Ioan Vieru, Livia Cintează, a observat în Apelul său că „... art. 9 lit. b) din Statut impune condiția unui prejudiciu *grav*, drept temei al excluderii. Prin urmare, prejudiciul *material* trebuia *cuantificat*, iar cel *moral* și *de imagine* trebuia *individualizat* și *argumentat*, pentru a se stabili dacă se poate considera a fi fost cu adevărat *grav*. În toate cazurile, însă, *prejudiciul trebuia dovedit!* Instanța de fond se rezumă

¹ Pe procesul-verbal al ședinței apar doar semnăturile lui Mircea Mihăieș și Nicolae Prelipceanu.

să rețină un prejudiciu material, evident în aprecierea sa și pe care, evident fiind, îl consideră implicit grav”.

O altă observație a avocatei: decizia de excludere trebuia comunicată sau depusă la dosar, procesul-verbal nefiind suficient și nereprezentând nimic altceva decât un act în care se consemnează ordinea de zi și modul în care s-a desfășurat respectiva întrunire. Procesul-verbal nu are niciun număr de înregistrare, extrasul depus inițial de USR conține modificări de formulare față de varianta integrală depusă ulterior urmare a dispozițiilor instanței, lista semnatarilor este separată de procesul-verbal și reprezintă, de fapt, lista membrilor Consiliului USR căreia i s-a adăugat olograf datarea: „Ședința din 11.12.2013”.

Rămâne faptul că instanța a considerat „prejudiciile materiale grave aduse USR” prin refuzul de a părăsi încăperea primită sub formă de comodat argumentul de fond al deciziei sale, deși la data acesteia, tema fusese tranșată în justiție. Uniunea Scriitorilor câștigase procesul cu Ioan Vieru (sentință definitivă la 18.10.2013), drept urmare, cheltuielile ocazionate de procese sunt recuperabile prin punerea în executare a sentinței. Prejudiciul cauzat de privarea de folosință poate fi, de asemenea recuperat, dacă se obține o hotărâre judecătorească definitivă în acest sens.

Cele descrise mai sus, enumerate în apelul avocatei Livia Cintează, vorbesc despre superficialitatea acțiunii în justiție deschise de Uniunea Scriitorilor, dar nu mai puțin, a înțelegerii situației de către instanța de fond.

III. Prejudiciile de imagine și „atitudinea sfidătoare față de organele de conducere”

Este paradoxal că instanța București pune accent pe tema prejudiciilor materiale (poziția Comisiei de Monitorizare, Suspendare și Excludere a USR), iar Comisia și Președintele USR, pe cele *morale, de imagine și pe atitudinea sfidătoare față de organele de conducere*². Lezarea sentimentului de onoare al membrilor conducerii Uniunii Scriitorilor a fost echivalată cu o problemă de imagine a USR. Ce anume a putut leza într-atât această conducere încât să vadă în ea un atac la Uniunea Scriitorilor în ansamblul ei, motivând măsura excluderii? În textul deciziei de excludere, Consiliul USR nu a dat detalii: a rămas la calificativele generalizatoare reproduse. Câteva referințe la ce a deranjat găsim în interogatoriile părților: „articole de presă denigratoare”, „denigrarea activității noastre atât prin presă, cât și în sfera privată”, afirmația că „Uniunea Scriitorilor din România ... este condusă de un «clan» cu «cele mai sinistre practici», ce au transformat-o într-o anexă a gospodăriei de partid”. Există o trimitere și la interviul din 9.12.2011, pentru *Cotidianul.ro*, apărut sub titlul „Revista Contrapunct amenințată de politrucii Uniunii Scriitorilor”.

Iată câteva din afirmațiile critice la adresa a ce se întâmplă în USR dintr-un interviu al lui Ioan Vieru, din 2001³:

² Comunicatul USR din 15 decembrie 2013 folosea o formulă generică: „a fost aprobată excluderea din URS a dlui Ioan Vieru, pentru prejudicii grave aduse Uniunii” (<http://www.uniuneascrititorilor.ro/15-12-2013-comunicat/>) accesat 1 decembrie 2014.

³ Virgil Diaconu, interviu cu Ioan Vieru: „Scriitorii ar trebui să meargă la USR ca la ei acasă, nu ca la o secție de poliție”, 1 ianuarie 2012 (http://www.centrul-cultural-pitesti.ro/index.php?option=com_content&view=article&id=4625:interviu-cu-ioan-vieru&catid=404:cafenea-literara-ianuarie-2012&Itemid=113) accesat 1 decembrie 2014.

Mediul literar românesc, format înainte de '89 conține o toxicitate extremă și, mi-e teamă, un fanatism tipic. Nu mai există independență intelectuală, morală, există numai interese strict personale, tot felul de combinații. Voi crede neîncetat că fără o reală condiție uman-intelectuală nu se poate întâmpla nimic semnificativ în sfera cuvântului. Suntem martori la instalarea unui vid al imposturii care se poate generaliza într-o nouă paradigmă totalitară, sufocantă, datorită unor structuri care nu sunt altceva decât un suport legal al intereselor strict personale. Opțiunea mea este solidaritatea cu eforturile celor liberi, neîncolonați, știut fiind că adevărul se află acolo. În mare parte, ei sunt lumina literaturii.

[...] din cauza formei de organizare, drepturile legitime ale scriitorilor sunt luate de niște persoane din conducerea superioară. Aceste persoane dau impresia că binele pe care îl fac este un merit al lor. Sigur, sunt scriitori foarte sprijiniți, alții, majoritatea, brutal marginalizați. În asemenea situație, de fapt, nici nu se poate altfel. Îmi aduc aminte cum, cu peste un deceniu în urmă, unii, care stau astăzi la masă cu N. Manolescu, unelteau să-l demită de la România literară. Cam acesta-i specificul unei organizații concentraționare. Atmosferă cominternistă sută la sută! Unii sunt în comisii, comitete din antichitate, au slujit toți președinții, toate mărimile zilei, au gura tot mai mare. Scriitorii ar trebui să meargă la URSS ca la ei acasă, nu ca la o secție de miliție. În prezent, ei tremură când intră în sediul URSS.

Alte intervenții critice ale lui Vieru la adresa conducerii URSS au toate tonul și temele enunțate în pasajul citat. Stabilirea semnificației acestor susțineri este de făcut în contextul furtunoaselor dezbateri din interiorul Uniunii Scriitorilor care privesc problemele breslei. Alegem o mostră, una din nenumăratele cu un conținut asemănător: declarațiile lui Dan Mircea Cipariu, la un moment dat președintele secției de Poezie a Asociației Scriitorilor București, făcute în revista *Contrapunct*⁴ în perioada în care Ioan Vieru își exprima opiniile sale acuzatoare:

În ultima vreme, Uniunea Scriitorilor din România, mai bine spus conducerea acestei organizații non-guvernamentale!, a fost ținta mai multor critici ce au argumentat demisia (Nicolae Breban, Daniel Cristea-Enache, Iulian Tănase), autosuspendări (O. Nimigean) sau incredibile cereri de excludere pentru Adrian Suci și Liviu Ioan Stoiciu. La mijloc, pro și/sau contra, a fost pusă sub evaluare, critică sau obediență, guvernarea URSS în cei 6 ani sub președinția lui Nicolae Manolescu.

[...]

„Zile și Nopti de Literatură” și Gala Premiilor URSS pot fi aduse drept argument pentru evenimentele importante ale URSS. Amândouă evenimentele stârnesc, însă, în fiecare an, controverse legate de criteriile de selecție și de măsurarea impactului. „Zile și Nopti de Literatură” este la discreția selecției lui Nicolae Manolescu și a vicepreședintei domniei sale, Irina Horea. Chiar și atunci când a fost mimată democratizarea selecției, prin solicitarea făcută secțiilor și filialelor URSS de a desemna colegi care să meargă la festivalul de la Neptun, selecționerul(ii) a(u) refuzat propunerile făcute [...]. Pentru acest eveniment de câteva zile este, însă, plătită o întreagă echipă de angajați ai URSS. Am cerut de mai multe ori bugetul pentru acest eveniment și pentru cei care sunt angajați să-l pună în pagina realității și, ca de fiecare dată când am cerut informații despre execuția bugetară a URSS, am fost tratat cu un categoric refuz!

[...]

⁴ Dan Mircea Cipariu, Recapitulare pentru guvernarea Nicolae Manolescu, în *Contemporanul* nr. 7/2011.

Când anul trecut am inițiat Greva fiscală împotriva suprataxării drepturilor de autor, președintele Nicolae Manolescu a tăcut mâlc. Fiind reprezentantul Guvernului Boc, Nicolae Manolescu era legat de mâini și de picioare în a avea o opinie critică. Speriat de căderea în sondaje și de criticile deținătorilor drepturilor de autor, Emil Boc l-a chemat pe subordonatul său Nicolae Manolescu pentru a găsi o soluție de contracarare a grevei fiscale: bani pentru revistele literare ale USR. Bani aceștia n-ar fi venit dacă Nicolae Manolescu n-ar fi sacrificat interesele deținătorilor drepturilor de autor care sunt acum suprataxați. Astfel a cumpărat Boc tăcerea câtorva scriitori! Să te lauzi cu această victorie a unor bani primiți, fără licitație!, de la Boc, e indecent.

Un alt pasaj din textul citat este relevant pentru felul în care se întretaie acuzele reciproce și cum „apelul la excludere” devine, în așteptările unor scriitori, soluția de a-și învinge adversarii:

Liviu Ioan Stoiciu a scris pe blogul lui următoarele: „În a doua parte a Consiliului USR s-a discutat de eșecul nominalizării Premiilor USR în acest an, juriul nominalizărilor făcându-se de râs (promovându-și apropiații). Voi relua altădată povestea premiilor acordate de către USR, deși nu-mi face nici o plăcere. Mi-e rușine să mai arăt cu degetul membri ai juriului plini de umori, care fac jocurile lor, acordând lauri nu cărții, ci autorului-prieten”. Această opinie a lui Liviu Ioan Stoiciu a stârnit reacția disproporționată a lui Horia Gârbea prin care cere, printr-o scrisoare adresată președintelui Nicolae Manolescu, nici mai mult, nici mai puțin, excluderea din USR a lui LIS: „Domnule Președinte, Subsemnatul Gârbea Horia [...] vă rog să luați act de calomnia proferată public la adresa (și a) mea de către domnul Liviu Ioan Stoiciu [...]. Față de faptul josnic de a prezuma reaua-credință a unui juriu care a lucrat în deplină independență pe baza opțiunilor estetice proprii. Față de faptul că niciunul dintre autorii votați de mine sau nominalizați la final nu se numără printre «apropiații mei» (formulă de altfel voit ambiguă), față de faptul că la Consiliul evocat de domnul Liviu Ioan Stoiciu, nu s-a pronunțat formula «eșec al nominalizării» fiind vorba oricum de o liberă exprimare a opțiunilor, Vă solicit respectuos următoarele: Convocarea unei ședințe a Comisiei USR responsabilă cu apărarea demnității și onoarei membrilor USR pentru a discuta ceea ce eu consider o abatere gravă de la regulile minimale de comportare între numiții membri USR. Solicit să fiu convocat la această comisie pentru a propune excluderea domnului Liviu Ioan Stoiciu din Uniunea Scriitorilor având în vedere și antecedente pe care le pot evoca și dovedi.

O altă excludere din USR e cerută de președinte filialei Sibiu a USR, Ioan Radu Văcărescu, în urma unui text critic, scris de poetul Adrian Suci, proaspătul laureat al filialei Sibiu pentru cartea să Viață fără urmări, Editura Brumar, 2010, și căruia, înainte de a începe acest scandal al excluderii, i-am luat un interviu pentru AgentiadeCarte.ro. Adrian Suci și-a exercitat un drept constituțional și unul prevăzut chiar de articolul nr.2 al Statutului USR: libertatea de opinie și de expresie! Apropo de Statutul USR și de transparența organizațională: acesta nu există pe pagina web a USR și nici nu e de găsit la filiale!

Nu poți să dai pe cineva afară pentru că are o opinie negativă! [...] Când Nicolae Manolescu m-a calomniat folosind sintagma „dobitoc agitat”, nici Horia Gârbea și nici Ioan Radu Văcărescu nu au sesizat Comisia de Monitorizare, Suspendare și Excludere. Să spui ceea ce gândești, chiar și că „Nicolae Manolescu este cel mai prost administrator pe care l-a avut Uniunea Scriitorilor în ultimii douăzeci de ani”, nu reprezintă în fața oricărei instanțe un prejudiciu moral grav! În fața acestei reacții incredibile a unui ales al scriitorilor din Sibiu, Ioan Radu Văcărescu, în numele cărora vorbește cu prea mare ușurință, i-am aprobat lui Adrian Suci cererea de transfer la secția de Poezie, unde ar putea avea o bună comunicare cu un alt

critic al conducerii USR, Liviu Ioan Stoiciu. Mi-e tare teamă că dacă scriitorii din USR ar scrie cu toții ceea ce gândesc despre felul cum e gestionată astăzi organizația lor, Nicolae Manolescu ar rămâne doar cu fideliile săi Irina Horea, Gabriel Chifu, Horia Gârbea și Gelu Vlașin!

Nu este loc pentru un inventar (și nici nu este necesar), al polemicilor, criticilor, scandalurilor prin care trece lumea literară; în particular, a acuzelor privitoare la conducerea ei. Am reprodus pasaje atât încât să asigurăm întuirea atmosferei existente între scriitori și să acoperim categoriile de alegații. Pentru a sublinia acuitatea limbajului folosit adăugăm un ultim exemplu, sumarul unei prezentări din *Cotidianul.ro*⁵:

■ Mafia literară și manipularea literaturii române. Scriitori oficiali și scriitori neoficiali ■ Paul Goma interzis să apară în paginile revistelor editate de USR! ■ Consiliul USR e un votant docil al hotărârilor providențiale ■ N. Manolescu nu mai știe pe ce să-i cheltuiască [banii] după cum are chef (e vorba de zeci de miliarde de lei vechi) ■ Mașini de lux. Cei care pleacă în străinătate pe gratis în China sau Vietnam, «în schimburi reciproce», sau în Occident” ■ Revistele care „cântă în strună noii conduceri operative a USR” ■ La toate aceste „minuni” se adaugă detunerile de fonduri, proprietățile USR, „pierdute”, deși unii membri ai Comisiei de cenzori au atras atenția că acestea pot fi păstrate ■ Literatura română la export sau „Se va alege praful de istoria literaturii române”... ■ Faptul că, în afară sunt promovați mai cu seamă cei din preajma puterii/mafiei literare nu înseamnă că literatura română nu are totuși valori competitive în plan internațional. Atâta doar că aceste valori sunt făcute invizibile chiar de către mafia literară. În aceste condiții, viitorul literaturii române este sumbru ■ Nimeni nu cred să aibă curajul să scrie ce se întâmplă cu adevărat la USR: s-ar trezi peste noapte exclus din USR, cu pensia tăiată, muritor de foame, linșat de revistele lui Manolescu...

Cuvintele aspre ale unor literați la adresa conducerii USR, în ansamblul ei, sau cu referire nominală la unii membri sunt folosite, în oglindă, de către colegii lor aflați în conducere. Este de remarcat că oricât de „colorate” pot fi uneori comentariile, ele se raportează cu obstinație la funcționarea USR și la interesele scriitorilor din România. Scandalurile interne care se înlănțuiesc an de an, legate de nominalizări, premii, pierderile de patrimoniu ale USR, reprezentarea diferitelor secții în întâlnirile internaționale, schimbarea statutului, alegerile în cadrul Uniunii, generale ori la nivel de filiale, subvenționarea revistelor creează preocupări și ating interese legitime. Produc reacții, aproape un vacarm de susțineri și contrasusțineri, de aprecieri și dezaprobări. În ansamblul acestora, Ioan Vieru este o voce oarecare, nici măcar una dintre cele mai stridente.

IV. Uniunea Scriitorilor din România. Statutul membrilor, litigiile lor, excluderea din Uniune

Uniunea Scriitorilor nu este o asociație obișnuită. Actul normativ care stă la baza înființării asociațiilor și fundațiilor specifică pentru aceste organizații „desfășurarea unor activități de interes general sau în interesul unor colectivități”⁶. Între ele, Uniunea Scriitorilor, recunoscută

⁵ *Liviu Ioan Stoiciu*, Dictatura Manolescu și mafia literară văzute de poetul Liviu Ioan Stoiciu. US nu mai reprezintă scriitorii muritori de rând, ci pe cei care o conduc, *Cotidianul.ro*, 13 iunie 2013.

⁶ Art. 1 din O.G. nr. 26/2000 pentru asociații și fundații. De la 15 ianuarie 1990, USR și-a desfășurat activitatea conform Decretului-lege 27/1990. Prin încheierea din 31 martie 1995, pronunțată în dosarul

drept succesoare a Societății Scriitorilor Români⁷, este o „asociație profesională de creatori literari constituită în scopul de a apăra interesele de breaslă, economice, sociale și morale ale membrilor ei și de a-i reprezenta în raporturile cu autoritățile, cu alte asociații de creatori, cu persoane juridice și fizice din țară și din străinătate”⁸. În cazul USR, realizarea obiectivului de interes general și profesional are în centru susținerea condiției de scriitor, a statutului de creator al fiecărui membru, ca scop în sine, încărcat cu valoare socială. Acest atribut acordat de actul constitutiv al USR este apărut, complementar, de cerințele impuse pentru acordarea statutului de membru al asociației. Asumarea obiectivelor generale ale organizației împreună cu condițiile minimale de natură etică, nu este suficientă în cazul persoanei care aspiră să devină membru al USR, cum se întâmplă pentru membrii asociațiilor obișnuite. Întotdeauna, primirea în USR a fost condiționată de îndeplinirea unor standarde de excelență. Conform Regulamentului în vigoare, intrarea în USR este condiționată de publicarea a cel puțin trei cărți (una, dacă aceasta a primit premiul Uniunii Scriitorilor) și a cel puțin două cronici, sau recenzii pentru fiecare volum publicat, apărute în reviste literare prestigioase.

Dacă statutul de membru al USR este unul de excelență, rezultatul îndeplinirii unor condiții de realizare profesională, contribuind la rândul lor la prestigiul USR, atunci excluderea unui membru are altă natură decât la majoritatea asociațiilor obișnuite. În cazul ultimelor, statutul de membru, deși poate presupune niște calități, ține esențial de participarea la realizarea scopului general sau colectiv. Este firesc ca excluderea să aibă ca motivație încălcarea unor elemente indispensabile funcționării asociației, cel mai des, din cauza neparticipării la activitățile ei. A fi membru nu reprezintă o confirmare a calităților individuale. A nu mai fi membru nu are un efect major asupra statutului social și profesional al fostului aderent al asociației.

Este adevărat că USR nu este singura organizație care se deosebește de mulțimea asociațiilor „obișnuite”. Până la un punct, USR este similară altor organizații de utilitate publică, precum Uniunile membre ale Alianței Naționale a Uniunilor de Creatori din România, sau, din alte domenii, Asociația Generală a Vânătorilor și Pescarilor⁹. Și în cazul ultimelor, statutul de membru și deci includerea sau excluderea unui membru impun condiții asupra cărora nu există o gândire ori o jurisprudență corespunzătoare. Ar fi de bănuț că un criteriu-pilot de judecare a situațiilor este eliminarea arbitrariului. Dar, mai mult decât în cazul tuturor celorlalte asociații de utilitate publică, statutul de membru al USR cere o protecție specială.

Uniunea Scriitorilor din România impune pentru membrii săi condiția indispensabilă oricărei alte organizații de a respecta Statutul. Cerința include câteva obligații birocratice (precum plata cotizației) și una mai generală, interpretabilă: „să respecte normele deontologice ale breslei scriitoricești și să manifeste grijă față de păstrarea prestigiului USR”¹⁰. Cerințele birocratice ale păstrării statutului de membru au, ca în toate situațiile asemănătoare, un caracter fix. Ar fi cazul plătirii cotizației. De altfel, sancțiunea pentru neplata cotizației este de suspendare, și nu de excludere. Alte cerințe sunt discutabile și ar putea fi contestate. Ne

158/PJ/1994, Judecătoria Sectorului 1 București a dispus înscrierea Statutului USR, adoptat de Adunarea Generală la data de 3 februarie 1995, în Registrul persoanelor juridice (non-profit) conform art. 93 din Legea nr. 21/1924.

⁷ Societatea Scriitorilor Români a fost înființată în anul 1908 și desființată în anul 1948.

⁸ Art. 1 al Statutului Uniunii Scriitorilor din România – 2013.

⁹ Surprinzător, *Asociația crescătorilor de albine din România*.

¹⁰ Art. 9 lit. d) al Statutului USR.

gândim, spre exemplu, la cererea de la art. 8 lit. c) al Statutului, ca membrul USR „să opteze, în cazul editării operelor proprii, pentru virarea taxei de timbru către USR”. Acest tip de „coerțiție” creează Uniunii Scriitorilor un statut de „monopol”. Nu ne oprim asupra subiectului.

Întrucât „condiția de scriitor” reprezintă în sine obiectivul implicit și un capital al USR, aceasta nu poate fi „revocată” decât în situații în care scriitorul devine incompatibil cu condiția sa profesională. Ar fi situația falsificării cerințelor de intrare în USR, precum în cazul plagierii, sau al folosirii scrisului în scopul manipulării opiniei publice. Statutul USR privind excluderea unui membru enunță motivații generale: „a adus USR prejudicii materiale, morale și de imagine grave”¹¹, vagi și interpretabile, folosite pentru excluderea poetului Ioan Vieru¹². Însă tocmai pentru că articolul privind excluderea are un caracter vag, argumentarea excluderii impune interpretarea lui explicită în raport cu cele mai generale principii și obiective ale organizației, cele care îi dau sens și legitimitate.

În cazul analizat, excluderea a fost motivată de conflictul cu conducerea USR, rezultând din litigii de natura imaginii și a daunelor materiale. Rămâne deschisă întrebarea dacă criticile lui Ioan Vieru și conflictul asupra spațiului dat în comodat de USR (spațiu primit de Uniune, la rândul ei, de la Ministerul Culturii) sunt de resortul Comisiei de Monitorizare, Suspendare și Excludere și apoi a Consiliului USR. Faptul că cele două structuri ale USR „suspendă” și „exclud” nu înseamnă că activitățile lui Ioan Vieru cad între competențele lor. Membrii USR pot avea diferite litigii. Ele pot fi cu persoane fizice sau juridice din afara Uniunii, pot exista litigii între membrii USR, ori ale membrilor USR cu conducerea organizației. Acestea se rezolvă în condițiile legii, prin justiție. Comisia de Monitorizare, Suspendare și Excludere și Consiliul USR sunt legitime să ia decizii strict în raport cu obiectivele de funcționare ale Uniunii.

V. O moștenire instituțională cu avantaje și obligații

Actuala asociație moștenește Uniunea Scriitorilor din România din perioada comunistă printr-o legătură juridică directă, prin membri (statutul de membru a fost păstrat la trecerea de la un regim politic la altul), prin patrimoniu, prin preluarea procedurilor (primii reprezentanți ai scriitorilor din USR din structurile de conducere de după 1990 au fost aleși pe baza vechilor proceduri) și prin tradiții. Practicile, simbolurile și capitalul social (prestigiul) istorice reprezintă la rândul lor „bunuri” ale acestei organizații. În ciuda folosirii USR ca instrument al ideologiei Partidului Comunist Român în domeniul literaturii, „moștenirea” este importantă și pentru că, în istoria ei tumultuoasă, Uniunea Scriitorilor a reușit să emancipeze într-o anumită măsură pe scriitori de controlul politic.

Înfruntarea în cadrul Uniunii Scriitorilor a fost o constantă a vieții organizației. Ea s-a manifestat chiar și în perioada comunistă. Conducerea Uniunii Scriitorilor ajunsese să înfrunte tocmai agenții de influență ai Securității precum Eugen Barbu și Corneliu Vadim Tudor. Documentele reflectă și disting fenomenul care a fost descris de comentatorii de atunci și ulteriori ai perioadei drept conflictul dintre protocroniști și prooccidentali care dominau conducerea US. O notă datată 1 octombrie 1980 vorbea chiar despre scindarea Uniunii Scriitorilor, care ar fi „devenit o certitudine, iar prăpastia dintre cele două tabere se adâncește

¹¹ Art. 9 lit. b) al Statutului USR.

¹² Art. 9 lit. b) al Statutului USR.

vizibil. Luarea de poziție a Șefului Statului împotriva acelor scriitori care făuresc lucrări pentru «elite» și pentru «elevați» a marcat oficial momentul rupturii¹³.

Putința însăși a existenței a două tabere, în acea perioadă când exista un control politic imposibil de înfruntat direct, dar aflat undeva, sus, la o anumită distanță față de lumea literară, era urmarea unui detaliu structural: alegerea Consiliului Uniunii Scriitorilor, organul de decizie al URSS, se făcea prin vot secret. În perioada stalinistă nu s-a putut fructifica această prevedere, dar în anii 1970 și la începutul anilor 1980 ea a început să funcționeze. Structura de conducere devenind voința și vocea unei majorități antiregim, Consiliul Uniunii Scriitorilor apărea în ochii Securității, în acei ani, conform documentelor, o grupare aflată într-o conspirație permanentă împotriva măsurilor partidului. Erau urmăriti absolut toți membrii Consiliului URSS. Dosarele de urmărire informativă sau de rețea ale scriitorilor înregistrează dezbaterile și criticile membrilor Consiliului Uniunii Scriitorilor la adresa măsurilor ce afectau libertatea de publicare ori sumele mari cu care se plătea arta fals patriotică și de propagandă.

Excluderea unui membru a fost întotdeauna un caz excepțional în viața URSS. Chiar în ultimele decenii ale comunismului, când din ce în ce mai mulți scriitori vorbeau deschis despre refacerea cenzurii, reducerea hârtiei la revistele de cultură și la cărți și alte subiecte care le afectau creația, literații care au fost eliminați din Uniune se numără pe degete: Paul Goma, Dumitru Țepeneag și încă puțini. Pe vremuri, decizia de excludere era una politică, aflată în afara URSS. Uneori, membrii URSS au avut înfruntări fizice între ei. Dincolo de provocare și comenzi securiste, este relevant faptul că bătaia dintre Mircea Dinescu, Dorin Tudoran cu Iulian Neacșu a făcut subiectul unei acțiuni în justiție, nu a unor excluderi din URSS¹⁴.

Cu atât mai discutabilă ar fi transformarea cazurilor de calomnie și insultă în motive de excludere. Sunt notorii confruntările verbale sau în scris, cuvintele grele care se schimbă între scriitori, unele marcând istoria Uniunii Scriitorilor. În anul 2008, Uniunea Scriitorilor din România a ales calea să-l dea în judecată pe Liviu-Ioan Stoiciu pentru „a fi calomniat instituția”. A cerut instanței sancționarea scriitorului cu plata „cu titlu de daune de câte 1.000 de lei pe zi pentru toată perioada de la rămânerea definitivă și irevocabilă a hotărârii ce se va pronunța și până la întreruperea efectivă a calomnierii”¹⁵.

În particular, este de notat susținerea unor literați că romancierii ori criticii au colaborat cu Securitatea. În câteva asemenea situații, Înalta Curte de Casație și Justiție a respins prezumția de colaborare cu Securitatea a scriitorilor acuzați (Nicolae Breban, Mircea Iorgulescu). Faptul putea constitui argumentul existenței unor fapte calomnioase, căci alegațiile fuseseră negate prin hotărâri judecătorești. După știința noastră, niciunul din cazurile de altfel notorii nu a fost luat în considerare de către Comisia de Monitorizare, Suspendare și Excludere și de Consiliu pentru eventuale propuneri de excluderi. Și într-adevăr, asemenea situații se rezolvă de instanțe, dacă partea lezată o consideră necesar. Judecătorii sunt cei care au de tranșat situațiile când membrii breslei se înfruntă dincolo de limita limbajului ofensator. Ei se află într-o poziție mai bună decât o comisie de etică a URSS¹⁶.

¹³ *Dorin Tudoran*, Eu, fiul lor, Polirom, Iași, 2010, p. 158.

¹⁴ Evenimentele s-au încheiat printr-o hotărâre judecătorească care i-a condamnat pe participanți la amendă penală.

¹⁵ *Oana Ghilă*, Uniunea Scriitorilor l-a dat în judecată pe Liviu-Ioan Stoiciu pentru calomnie, mediafax.ro, 8 septembrie 2008.

¹⁶ Eventual, URSS poate să facă bune oficii pentru rezolvarea pe cale amiabilă.

În sfârșit, ar fi de subliniat că prin natura profesiei de scriitor, utilizarea limbajului în public are nevoie de un plus de libertate, subliniată prin asumarea libertății de opinie și expresie între principiile de temelie ale Statutului. Valoarea fundamentală a libertății de creație și expresie pentru viațaUSR a fost subliniată prin înființarea unei organizații specifice, precum PEN Club-ul România, având ca scop susținerea scriitorilor în „lupta lor pentru libertatea cuvântului și pentru drepturile universale ale omului, dar și cu scopul de a-i proteja fizic, juridic și moral pe scriitori împotriva cenzurii”¹⁷.

VI. Statutul de utilitate publică, prerogativele publice. Concluzii

Statutul de utilitate publică înseamnă acordareaUSR a „dreptului de a i se atribui, în folosință gratuită, bunurile proprietate publică”. Uniunea Scriitorilor beneficiază de această prevedere¹⁸ primind mai multe spații pentru desfășurarea activităților sale. Unul din cele două procese ale lui Ioan Vieru cuUSR este urmarea neeliberării unui sediu în care-și desfășoară activitatea revista *Contrapunct*, editată de poet, în clădirea primită în folosință deUSR de la Ministerul Culturii.

Acordarea utilității publice pentruUSR este rezultatul activității membrilor acesteia, nu atât o recunoaștere a management-ului organizațional¹⁹. Performanța membrilor include inițierea și conducerea de publicații literare. Faptul că acestea folosesc altă egidă decât a Uniunii nu are vreun efect asupra performanței evaluate la obținerea titlului de utilitate publică. Existența unor reviste conduse de membriUSR care nu se află sub controlul organelor de conducere aleUSR constituie de altfel o resursă a diversității lumii literare.

Referirea la statutul de utilitate publică aUSR, cu avantajele aduse de acesta, poate să abată atenția de la faptul căUSR posedă și prerogative publice: beneficiul taxelor²⁰, dreptul de a iniția de acte normative referitoare la profesiunea de scriitor sau la obștea scriitoricească²¹. Dar pentru membriiUSR, cea mai mare miză o constituie asigurarea unei indemnizații de 50% la pensie. Statul asigură scriitorilor, prin intermediulUSR, un sistem de pensii speciale susținute de la bugetul public, cum se întâmplă în câteva alte cazuri (e.g., magistrații). Conform legii actuale, excluderea unui membru alUSR duce la pierderea acestei indemnizații. Prin analogie, dacă un magistrat ar ieși din magistratură, el nu s-ar mai bucura de pensia pentru anii în care a lucrat.

În aceste condiții, asistarea de către instanțe a excluderii lui Ioan Vieru ar întări tentația folosirii structurilorUSR într-un instrument al autorității scriitorilor care preiau conducerea

¹⁷ Mai pe larg: „PEN Club România este o asociație de scriitori creată în 1990 în jurul ideilor nobile și umaniste promovate de organizația mondială PEN International. Aceasta este cea mai veche și mai mare organizație mondială a scriitorilor, creată în 1921 după Primul război mondial, cu țelul de a întări comunicarea în vederea păcii dintre mânuitorii condeiului din toate țările, cu dorința de a-i susține în lupta lor pentru libertatea cuvântului și pentru drepturile universale ale omului, dar și cu scopul de a-i proteja fizic, juridic și moral pe scriitori împotriva cenzurii, închisorii sau execuției fizice de către regimuri politice tiranice” (<http://www.penromania.ro/?cat=6>).

¹⁸ Uniunea Scriitorilor din România „a intrat” în lumea de după 1990 cu acest statut, în conformitate cu decretul 267/1949 prin careUSR a fost declarată persoană juridică română de utilitate publică.

¹⁹ Un motiv pentru ca excluderea unor membri pe motiv că au adus acuze conducerii să fie contrară ideilor generale pentru care a fost acordatUSR statutul ei special.

²⁰ Încasarea, în condițiile legii, a taxei de timbru – art. 5 lit. o).

²¹ Art. 5 lit. m).

Uniunii. Interesul de a abuza de autoritate apare întotdeauna când o persoană ajunge într-o poziție de decizie. Or, organele aflate în vârful lanțului decizional al USR au competențe ample, incluzând interpretarea prevederilor de includere sau excludere a scriitorilor și accesul la resursele USR: importanțele bunuri de patrimoniu, publicarea, burse, folosirea caselor de vacanță, contacte cu scriitori din străinătate și călătorii etc. A pune la dispoziția unei structuri de decizie piramidale, deci fără componente care să se controleze reciproc, mijloace de intimidare, amenință funcționarea USR pe viitor. Excluderea indezirabililor este tentantă, iar fiecare nou caz de acest gen creează o presiune inerentă asupra celorlalți membri. Pericolul concentrării puterii în USR, în ultima perioadă, este confirmat de evoluțiile statutului Uniunii. Statutul a întărit și extins competențele organelor de conducere, în particular, ale președintelui USR prin creșterea numărului mandatelor și a duratei fiecărui mandat. Instanțele de judecată capătă într-un astfel de context un rol decisiv în cenzurarea acțiunilor conducerii USR.

Un aspect căruia desfășurarea procesului Ion Vieru – USR nu i-a dat suficientă atenție, și la care instanța de fond nu s-a referit deloc deși constituie o cheie a cazului, este caracterul demonstrativ, deci arbitrar, al excluderii. Decizia de excludere este luată de Consiliul USR, la propunerea unei structuri pe care tot el o alege prin vot: Comisia de Monitorizare, Suspendare și Excludere. Nu există nici măcar principial o independență între Comisia care propune și Consiliul care hotărăște excluderea²². Legătura formală este dublată de una a intereselor, căci distribuirea „bunurilor” pe care le gestionează USR se face de către Consiliul USR. Argumentele membrilor Consiliului USR aduse în „cazul Ioan Vieru” se pot aplica oricărui dintre zecile de scriitori care critică sistematic și violent conducerea USR²³. Doar că Ioan Vieru pare mai vulnerabil decât un număr de colegi ai săi, cu posibilități de contrareacție la măsura draconică.²⁴

Cea mai puțin acceptabilă este argumentarea excluderii motivându-se criticile la adresa conducerii. Este firesc să existe litigii între membri și conducerea USR: pot privi acuzele unilaterale sau bilaterale, legate de competențele conducerii etc. O eventuală insultă sau calomnie la adresa unui membru al conducerii USR nu este „mai vinovată” decât atunci când ținta este un membru fără poziții în structurile USR. Din contră, în logica unei interpretări de autoritate, când persoanele în cauză au responsabilități mai mari, și libertatea de a pune în discuție prestația lor este mai mare. Susținem că argumentul de doctrină din cauza *Lingens c. Austria* are în totalitate relevanță juridică și pentru alte surse de autoritate decât cele propriu-zis politice. Cităm: „...libertatea dezbaterii politice este crucială pentru conceptul unei societăți democratice... Limitele criticii acceptabile sunt, prin urmare, mai largi în ceea ce privește pe politicieni decât în privința persoanelor particulare. Spre deosebire de acestea din urmă, cei dintâi se expun în mod inevitabil și conștient supravegherii fiecărui cuvânt și fiecărei fapte... și trebuie prin urmare să arate un grad sporit de toleranță”²⁵.

În context este vorba despre libertatea dezbaterii în cadrul lumii literaților, despre democrația din cadrul USR, despre limitele criticii acceptabile privind-i pe liderii USR, mai

²² Art. 1 al Anexei 4 a Statutului USR.

²³ Aceste argumente nu au făcut referire la daunele materiale generate de procesul dintre Ioan Vieru și USR pentru sediul revistei *Contrapunct*, luate în considerare de Comisia de Monitorizare, Suspendare și Excludere și oricum, tranșate de justiție.

²⁴ Nu intrăm în detaliile mult prea particulare ale acestui enunț, pentru a-l susține. Un cunoscător al vieții literare poate recunoaște imediat valabilitatea lui.

²⁵ Cauza *Lingens c. Austria*, parag. 42.

largi decât în cazul scriitorilor din afara structurilor de decizie ale acesteia, despre inevitabilitatea expunerii lor la fiecare cuvânt și la fiecare măsură pe care o iau. În spiritul aceleiași decizii ale Curții Europene a Drepturilor Omului, limbajul care șochează ori provoacă trebuie să se bucure de libertatea de exprimare și „Trebuie făcută o distincție clară între fapte și judecăți de valoare. ...adevărul unor judecăți de valoare nu este susceptibil de a fi dovedit. ... În ce privește judecățile de valoare, această cerință [de a dovedi adevărul] este imposibil de îndeplinit și constituie o încălcare a libertății de exprimare....”²⁶.

În concluzie, membrii diferitelor structuri ale Uniunii Scriitorilor din România sunt mai puțin apărați, în numele dreptului lor la onoare, atunci când colegii își exercită libertatea de exprimare în legătură cu ce se întâmplă la URSS. Măsura de excludere din Uniune a criticilor conducerii URSS este incompatibilă cu drepturile acestora.

În contextul specific al Uniunii Scriitorilor, posibilitatea ca un membru să critice liber conducerea organizației este o necesitate. A critica liber înseamnă a critica fără temeri de consecințe. Statutul de membru al URSS joacă pentru scriitori un rol atât de important, încât este de evitat orice semnal care să sugereze că acuzarea conducerii devine un risc pentru viața profesională a scriitorului. E adevărat că un astfel de risc poate fi asumat și critica expusă, dar acceptarea consecințelor nu face actul critic respectiv, „liber”.

²⁶ Idem, parag. 46.